Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
DEAN SPIELMANN
föredraget den 6 mars 2025 [1]

Mål C-582/23 [Wiszkier] [i]

R.S.
i närvaro av
C. SA,
P.C., i egenskap av konkursförvaltare för R.S. och M.S.,
M.K., i egenskap av konkursförvaltare för G. SA, som försatts i konkurs,
J.J.,
M.G.

(begäran om förhandsavgörande framställd av Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Distriktsdomstolen för centrala Łódź, Polen))

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga villkor i konsumentavtal – Artikel 6.1 – Artikel 7.1 – Den nationella domstolens befogenheter och skyldigheter – Hypotekslån som indexerats till utländsk valuta och kan medföra oskäliga avtalsvillkor – Insolvensförfarande – Prövning ex officio av konkursdomstolen av om oskäliga avtalsvillkor föreligger samt av möjligheterna att besluta om interimistiska åtgärder”

1. Förevarande begäran om förhandsavgörande gäller tolkningen av artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13/EEG [2].

2. Begäran har lagts fram inom ramen för en tvist som uppstått till följd av ett insolvensförfarande som inbegriper R.S., en konsument i personlig konkurs, och dennes borgenärer, däribland banken G. spółka akcyjna med säte i W (nedan kallad banken G), gällande fastställelse av en plan för återbetalning till borgenärerna.

3. EU-domstolen har ombetts att behandla det problem som gäller en nationell domstols befogenhet att ex officio pröva huruvida villkoren i ett hypotekslåneavtal, indexerat till utländsk valuta, som ingåtts mellan konkursgäldenären och banken G är oskäliga samt att om så är fallet besluta om interimistiska åtgärder för att skydda de rättigheter som ges åt konsumenterna genom direktiv 93/13.

[1] Originalspråk: franska.

[i] Förevarande mål har getts ett fiktivt namn. Detta namn är inte någon av rättegångsdeltagarnas verkliga namn.

[2] Rådets direktiv av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

4. Trots att detta problemområde är välkänt för EU-domstolen uppvisar förevarande mål vissa särdrag. Begäran om förhandsavgörande har inom ramen för ett insolvensförfarande som avser fysiska personer som inte utövar någon ekonomisk verksamhet framställts av en domstol (konkursdomstolen) som, på grundval av en förteckning över fordringar som godkänts av en annan rättslig instans (konkursdomaren), ska upprätta en plan för återbetalning till borgenärerna eller konstatera att de medel som redan ackumulerats i konkursboet är tillräckliga för att betala samtliga skulder.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

5. Artikel 6.1 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6. I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Polsk rätt

Konkurslagen

7. Insolvensförfarandet regleras i ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (konkurslagen av den 28 februari 2003, Dz. U. 2019, pos. 498, i dess ändrade lydelse, nedan kallad konkurslagen).

8. Enligt artikel 2.2 i konkurslagen ska det förfarande som regleras genom denna med avseende på fysiska personer som inte utövar någon ekonomisk verksamhet genomföras på så sätt att konkursgäldenärens skulder kan indrivas inom insolvensförfarandet och, i görligaste mån, fullt ut tillgodose borgenärernas fordringar.

9. I artikel 61 i nämnda lag föreskrivs att konkursgäldenärens egendom utgör ett konkursbo från och med den dag då konkursbeslutet fattas och att detta syftar till att betala dess borgenärer. Enligt artikel 62 i samma lag omfattar dessutom konkursboet den egendom som tillhör konkursgäldenären den dag då konkursbeslutet fattas samt den som förvärvas under insolvensförfarande, med förbehåll för de undantag som anges i artiklarna 63–67a i konkurslagen. Sålunda framgår det av bland annat artikel 63.1.2 i konkurslagen att den del av konkursgäldenärens lön som inte är utmätningsbar inte ingår i konkursboet.

10. Enligt artikel 152.1–152.3 i konkurslagen ankommer det på konkursdomaren att leda insolvensförfarandet, kontrollera konkursförvaltarens rättshandlingar, ange vilka handlingar från konkursförvaltaren som kräver ett godkännande av konkursdomaren eller av borgenärskommittén samt peka på fel som begåtts av konkursförvaltaren. Konkursdomaren ska också färdigställa de övriga handlingar som anges i lagen. Konkursdomaren och konkursförvaltaren får kommunicera sinsemellan angående frågor som rör insolvensförfarandet, direkt samt på distans via direkta kommunikationsmedel, bland annat per telefon, fax eller e-post.

11. I artikel 154 i denna lag föreskrivs att konkursdomaren vid utövandet av sina åligganden har samma rättigheter och skyldigheter som konkursdomstolen och dess ordförande.

12. I artikel 236 i konkurslagen föreskrivs följande:

”1) En borgenär som har en fordran avseende konkursgäldenärens personliga egendom och avser att delta i insolvensförfarandet ska, om så krävs för att fordran ska fastställas, anmäla denna till konkursdomaren inom den tidsfrist som fastställs i konkursbeslutet.

2) En borgenär har också rätt att anmäla en fordran som är säkrad genom ett hypotek, pantsättning av lös egendom, med eller utan överföring av besittningen, en retentionsrätt för statskassan, hypotek i form av panträtt i fartyg eller varje annan införing i fastighetsregistret eller i fartygsregistret. Om en borgenär underlåter att anmäla dessa fordringar införs de ex officio i förteckningen över fordringar.

3) Punkt 2 är med nödvändig anpassning tillämplig på fordringar som är säkrade genom ett hypotek, pantsättning av lös egendom, med eller utan överföring av besittningen, en retentionsrätt för statskassan eller hypotek i form av panträtt i fartyg, vilka ingår i konkursboet, om konkursgäldenären inte är gäldenär i fråga om sin personliga egendom och om borgenären avser att rikta anspråket på sina fordringar på den egendom som belastas inom ramen för insolvensförfarandet.

4) Bestämmelserna i denna artikel gällande fordringar är tillämpliga på de övriga skulder som ska betalas av konkursboet.”

13. Om en fordran uppfyller vissa villkor i fråga om identitet och uppgifter, vilka närmare anges i andra artiklar i samma lag, ska konkursdomaren i enlighet med artikel 241 i konkurslagen ofördröjligen och senast inom femton dagar till konkursförvaltaren översända en kopia av nämnda fordran.

14. I artikel 243 i samma lag föreskrivs att konkursförvaltaren ska undersöka om den fordran som anmälts är styrkt genom räkenskaperna eller andra handlingar från konkursgäldenären, eller av införingar i fastighetsregistret eller andra register, samt uppmana konkursgäldenären att inom en fastställd frist inkomma med en förklaring angående huruvida denne erkänner fordran. I artikel 244 i samma lag förskrivs att konkursförvaltaren efter det att tidsfristen har löpt ut och kontroll av de deklarerade fordringarna har utförts snarast ska upprätta förteckningen över fordringar, dock senast två månader efter det att fordringarna förfallit.

15. Enligt artikel 245.2 och 245.4 i konkurslagen ska konkursförvaltaren, om denne helt eller delvis avvisar en borgenärs anmälningar, ange skälen för detta under en särskild rubrik. Dessa skäl ska omfatta angivelse av de förhållanden som ligger till grund för fordran och därtill hörande

handlingar. Konkursförvaltaren ska också, i förekommande fall, i förteckningen över fordringar uppta konkursgäldenärens förklaring och skäl, eller en angivelse av att denne varken har lagt fram sådan förklaring eller redovisat skälen för en sådan.

16. I enlighet med artikel 255.2 i konkurslagen ska datum för översändandet av förteckningen offentliggöras. Enligt artikel 256 i denna lag har konkursgäldenären inom två veckor räknat från offentliggörandet av förteckningen över fordringarna rätt att bestrida denna inför konkursdomaren, om utkastet inte står i överensstämmelse med dennes begäranden eller förklaringar. Det framgår också av nämnda artikel att om konkursgäldenären trots uppmaning inte har ingett någon förklaring får denne bestrida fordran endast vid bevisande av att utebliven förklaring hänför sig till omständigheter som förelåg utan dennes förskyllan.

17. Enligt artikel 260.2 i konkurslagen ska konkursdomaren godkänna förteckningen över fordringar efter det att fristen har löpt ut, om denna förteckning inte har bestritts.

18. Det framgår av artikel 261 i konkurslagen att konkursdomaren ex officio får ändra förteckningen över fordringar om denne konstaterar att det har införts fordringar som helt eller delvis saknar underlag eller att det saknas fordringar som borde ingå. I denna artikel framgår vidare att beslutet om att ändra förteckningen ska offentliggjorts ex officio och att detta kan överklagas.

19. I artikel 264.1–264.3 i samma lag anges att ett utdrag ur den förteckning över fordringar som godkänts av konkursdomaren, med angivelse av fordran samt det belopp som borgenären har erhållit för dessa, utgör en exekutionstitel som efter insolvensförfarandet, eller i händelse av att detta inte har genomförts, kan göras gällande mot konkursgäldenären. Denne kan anföra att ett konstaterande av att berörd fordran i förteckningen över fordringar saknar underlag eller har ett lägre värde, under förutsättning att vederbörande inte har erkänt den fordran som anmälts inom insolvensförfarandet och om lagakraftvunnen dom ännu inte har meddelats med avseende på vederbörande. Efter ett åtföljande beslut om att verkställighet ska ske med avseende på utdraget ur förteckningen över fordringar kan konkursgäldenären genom ett överklagande i syfte att förhindra att exekutionstiteln verkställs göra gällande att en fordran som ingår i förteckningen över fordringar saknar underlag eller har ett lägre värde.

20. I artikel 491[14].1 och 491[14].3 i konkurslagen föreskrivs att, konkursdomstolen, efter verkställighet av det slutliga utdelningsförslaget, och om ett utdelningsförslag inte har upprättats på grund av att konkursgäldenärens egendom är otillräcklig, efter det att förteckningen över fordringar har godkänts och efter det att konkursgäldenären, konkursförvaltaren och borgenärerna har hörts, ska upprätta en plan för återbetalning till borgenärerna. Om konkursgäldenärens personliga förhållanden tydligt visar att denne inte är i stånd att utföra någon som helst betalning inom ramen för en plan för återbetalning till borgenärerna ska konkursdomstolen besluta om en nedskrivning av konkursgäldenärens skulder utan att upprätta någon plan för återbetalning till borgenärerna. Konkursdomstolens beslut om upprättande av en plan för återbetalning till borgenärerna, eller om nedskrivning av konkursgäldenärens skulder utan upprättande av en plan för återbetalning till borgenärerna, ska delges borgenärerna och kan överklagas. Förfarandet avslutas genom att detta beslut vinner laga kraft.

21. I artikel 491[15] i konkurslagen föreskrivs i punkterna 1 och 4 att, konkursdomstolen i sitt beslut om upprättande av en plan för återbetalning till borgenärerna ska ange i vad mån och inom vilken tidsfrist, om högst 36 månader, som konkursgäldenären ska betala erkända skulder i förteckningen över fordringar, vilka inte har utmätts under det förfarande som grundade sig på

utdelningsförslagen, samt vilken del av de konkursgäldenärens skulder som förfallit före tidpunkten för meddelande av konkursbeslutet som ska nedskrivas efter det att planen för återbetalning till borgenärerna har verkställts. Konkursdomstolen är inte bunden av konkursgäldenärens ståndpunkt med avseende på villkoren i planen för återbetalning till borgenärerna. För att fastställa planen för återbetalning till borgenärerna ska domstolen beakta konkursgäldenärens intäkter, nödvändigheten för konkursgäldenären och dennes underhållsberättigade personer att tillgodose sina behov, vilket inbegriper deras behov med avseende på boende, beloppen i de obetalda fordringarna samt den faktiska möjligheten att betala dessa längre fram.

Arbetslagen

22. I artikel 87 i ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (arbetslagen av den 26 juni 1974; Dz. U. de 2022, pos. 1510, i dess ändrade lydelse) föreskrivs bland annat att vid indrivning av andra skulder eller kompensation som gäller förskott från arbetsgivaren för att täcka anställningsrelaterade utgifter får avdrag göras på som mest halva lönen.

De faktiska omständigheterna, det nationella målet, tolkningsfrågorna och förfarandet vid domstolen

23. Den 30 mars 2007 ingick R.S tillsammans med sin hustru och ytterligare två fysiska personer ett hypotekslåneavtal indexerat till schweiziska franc (CHF) med banken G om ett belopp på 489 821,63 polska zloty (PLN) (cirka 126 673 euro) med en löptid på 360 månader. Efter indexeringen av lånet åtog sig låntagarna att till banken G återbetala ett belopp på 211 952,23 CHF (cirka 130 456 euro) [3].

24. Genom beslut av den 15 oktober 2019 försatte Sąd Rejonowy dla Łodzi–Śródmieścia w Łodzi (Distriktsdomstolen i Łódź – staden Łódź, Polen), fjortonde avdelningen, handelsrättsliga ärenden rörande konkurs och rekonstruktion, R.S. i personlig konkurs. En konkursförvaltare, P.C., utsågs, liksom en konkursdomare.

25. Därefter upprättade konkursförvaltaren en förteckning över fordringarna, vilken godkändes av konkursdomaren genom ett beslut av den 26 april 2021. Banken G:s fordran i enlighet med det berörda låneavtalet upptogs i denna förteckning. R.S erkände samtliga fordringar och har inte bestritt förteckningen. Någon ändring av förteckningen har heller inte införts ex officio av konkursdomaren.

26. Den 20 juli 2023 försattes baken G i konkurs och det pågående förfarandet fördes vidare med bankens konkursförvaltare.

27. I det nuvarande skedet av insolvensförfarandet ankommer det på Sąd Rejonowy dla Łodzi–Śródmieścia w Łodzi (Distriktsdomstolen i Łódź – staden Łódź), som är den hänskjutande domstolen, att på grundval av förteckningen över fordringarna upprätta en plan för återbetalning till R.S:s borgenärer, baserad på dennes intäkter och det inte betalda skuldbeloppet, eller att konstatera att de medel som redan har ackumulerats i konkursboet är tillräckliga för att betala samtliga skulder, varför det inte krävs någon återbetalningsplan.

[3] Enligt växelkursen den 30 mars 2007.

28. Den hänskjutande domstolen anser emellertid att det låneavtal som ligger till grund för banken G:s fordringar innehåller oskäliga avtalsvillkor som kan innebära att avtalet är ogiltigt och framhåller att denna aspekt inte har undersökts av konkursförvaltaren och konkursdomaren. Bankens fordringar kan därmed redan kunna anses vara avskrivna. [4]

29. Enligt den hänskjutande domstolen framgår det inte av handlingarna i insolvensförfarande, trots att konkursgäldenären har erkänt samtliga fordringar, att han har informerats om att villkoren i det berörda låneavtalet kunde vara oskäliga och heller inte att denne i full kännedom om gällande bestämmelser har gjort gällande det skydd som han har i enlighet med direktiv 93/13. Tvärtom har konkursgäldenärens rättsliga ombud, som sedan den 3 november 2022 företrätt denne, efter förhandlingen vid den hänskjutande domstolen inkommit med en inlaga med angivelse av att avtalet kunde vara ogiltigt på grund av oskäliga avtalsvillkor samt att de belopp som ska återbetalas sålunda kunde skrivas ned.

30. Den hänskjutande domstolen anger att det inom insolvensförfaranden är svårt att fastställa vilket organ som i förekommande fall har ansvar för att pröva om de avtalsvillkor som ligger till grund för de fordringar som anmälts inom ramen för insolvensförfarandet eventuellt är oskäliga. Konkursförvaltaren ska nämligen översända förteckningen över fordringarna till konkursdomaren, vilken normalt inte prövar dem i sak. Konkursdomaren har dock möjlighet att ex officio ändra förteckningen över fordringarna. Om emellertid konkursgäldenären eller borgenärerna inte har bestritt förteckningen, eller i avsaknad av agerande ex officio från konkursdomarens sida, ska konkursdomstolen vara bunden av förteckningen från det att denna har godkänts.

31. Sålunda tillåter inte tillämpliga bestämmelser i nationell rätt konkursdomstolen att, när denna upprättar en plan för återbetalning till borgenärerna, själv pröva huruvida avtalsvillkoren är oskäliga. Denna kan endast vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan till konkursdomaren, som enligt nationell rätt har befogenhet att ex officio ändra förteckningen över fordringarna.

32. Under hela detta förfarande ingår, om konkursdomstolens beslut om upprättande av en plan för återbetalning till borgenärerna inte har vunnit laga kraft, de automatiserade avdragen på konkursgäldenärens lön till konkursboet. I förevarande fall innehålls alltsedan konkursbeslutet 50 procent av konkursgäldenärens lön med automatik för att tillföras konkursboet, varför det för denne efter löneavdraget återstår 3 500 PLN (cirka 754 euro) [5], och ett eventuellt överskott får inte återbetalas förrän insolvensförfarandet har avslutats.

33. Vidare är den enligt nationell rätt inte tillåtet för konkursdomstolen, och inte heller för konkursdomaren, att på något som helst sätt anpassa avdragsbeloppen. Endast konkursdomstolen får, i händelse av att en plan för återbetalning till borgenärerna upprättas, ta hänsyn till konkursgäldenärens personliga situation samt till dennes och hans närmaste familjemedlemmars finansiella behov, och, efter det att förfarandet har avslutats, besluta att det belopp som månatligen ska dras av på lönen för återbetalning av skulderna eventuellt ska minskas.

[4] Den hänskjutande domstolen har förklarat att skulden till banken G. i händelse av ogiltighet av det berörda låneavtalet inte skulle överstiga beloppet 489 821,63 polska zloty (PLN) (cirka 126 673 euro). Denna domstol förklarade också att ett insolvensförfarande pågår mot de två andra personer tillsammans med vilka R.S har ingått sitt låneavtal och att banken G har erhållit berört belopp genom att försälja hälften av andelarna i den berörda fasta egendomen.

[5] Enligt växelkursen den 20 september 2023.

34. Den hänskjutande domstolen har emellertid förklarat dels att ett hänskjutande av frågan till konkursdomaren angående huruvida avtalsvillkoren är oskäliga skulle medföra en fördröjning i handläggningen av målet, eftersom den hänskjutande domstolen vid förhandlingen för fastställelse av en plan för återbetalning till borgenärerna normalt redan förfogar över alla nödvändiga uppgifter för att kunna pröva frågan. Dels ligger beslutet om att företa en ändring inom konkursdomarens utrymme för skönsmässig bedömning, och det beslut som denne ska fatta härom kan bli föremål för en talan vid konkursdomstolen.

35. Mot detta hävdar konkursgäldenären att det lönebelopp som han behåller efter avdraget är otillräckligt för att sörja för de behov som han själv och hans familj har.

36. Utifrån detta finner den hänskjutande domstolen att konkursgäldenären skulle kunna avskräckas från att göra gällande det skydd som ges i direktiv 93/13. Om han inte begär detta skydd skulle konkursdomstolen snabbare kunna fastställa en återbetalningsplan för honom i vilken hänsyn tas till dennes och hans närmaste familjemedlemmars behov, vilket sannolikt skulle medföra en återbetalning som är lägre än den som hittills innehållits på hans lön. Detta skulle dock innebära ett godtagande av att förteckningen över fordringarna omfattar den fordran som banken G har.

37. Mot bakgrund av ovanstående har Sąd Rejonowy dla Łodzi–Śródmieścia w Łodzi (Distriktsdomstolen i Łódź – staden Łódź) beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1. Ska artiklarna 6.1 och 7.1 i [direktiv 93/13] tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken konkursdomstolen är bunden av en förteckning över fordringar som konkursdomaren har godkänt i ett insolvensförfarande, och enligt vilken konkursdomstolen inte kan pröva huruvida avtalsvillkor är oskäliga när den fattar ett beslut om att avsluta förfarandet?

2. Ska artiklarna 6.1 och 7.1 i [direktiv 93/13] tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det inte är möjligt att besluta om interimistiska åtgärder i ett insolvensförfarande, vilket kan avskräcka konsumenter från att utnyttja det skydd som de åtnjuter enligt nämnda direktiv?”

38. Skriftliga yttranden har ingetts av den polska regeringen, bankens konkursförvaltare, konkursgäldenärens konkursförvaltare och Europeiska kommissionen. Den polska regeringen, bankens konkursförvaltare och kommissionen har också yttrat sig muntligt vid den offentliga förhandlingen den 14 november 2024.

Bedömning

39. Kärnan i det problem som inom ramen för förevarande mål har lagts fram av den hänskjutande domstolen utgörs för det första av att konkursdomstolen, vad avser förloppet i det insolvensförfarande som gäller fysiska personer som inte bedriver ekonomisk verksamhet, är bunden av förteckningen över fordringar när denna har godkänts genom beslut av konkursdomaren, som själv är en rättslig myndighet, och när förfarandet förs vidare vid konkursdomstolen.

40. Trots att konkursförvaltaren i princip ska pröva fordringarna i sak och trots att konkursdomaren har befogenhet att ompröva dessa och ex officio ändra förteckningen över fordringarna, måste inte den sistnämnda göra detta. Sålunda har den hänskjutande domstolen angett att konkursdomaren normalt prövar anmälningarna om fordringar endast i formellt hänseende.[6] I alla händelser har det i förevarande mål inte bestritts att konkursförvaltaren och konkursdomaren inte har prövat det hypotekslåneavtal som ingåtts mellan konkursgäldenären och banken G med avseende på det skydd mot oskäliga avtalsvillkor som ges genom direktiv 93/13.

41. Vid upprättandet av en plan för återbetalning till borgenärerna får inte konkursdomstolen pröva huruvida avtalsvillkoren är oskäliga, om den ex officio eller till följd av en begäran från en konsument hyser betänkligheter som gäller att avtalsvillkor som ligger till grund för en fordran som anmälts inom ramen för insolvensförfarandet skulle kunna vara oskäliga, och de får inte ändra förteckningen över fordringarna i enlighet härmed, ens om sådan prövning inte utförts tidigare.

42. Däremot kan konkursdomstolen vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan huruvida dessa avtalsvillkor är oskäliga till konkursdomaren med anledning av dennes befogenhet att ex officio ändra förteckningen över fordringarna. Det beslut som ska fattas av konkursdomaren till följd av hänskjutandet kan överklagas vid konkursdomstolen. En sådan ändring av förteckningen över fordringarna faller emellertid under konkursdomarens utrymme för skönsmässig bedömning och denne är härvid inte bunden av konkursdomstolens ståndpunkt.

43. För det andra får under insolvensförfarandets hela förlopp ingen interimistisk åtgärd vidtas för att vid behov anpassa den del av konkursgäldenärens lön som är föremål för innehållande.

44. Det är i detta sammanhang som den hänskjutande domstolen har ställt sina båda tolkningsfrågor, vilka jag kommer att behandla i tur och ordning och därvid också företa en överblick över de allmänna principer som utvecklats genom domstolens praxis, där domstolen vid upprepade gånger haft tillfälle att befatta sig med frågan om prövning ex officio av om avtalsvillkor är oskäliga samt, i mindre utsträckning, med frågan om antagande av interimistiska åtgärder i samband med konsumentskyddet.

Den första tolkningsfrågan, vilken avser prövning ex officio av om avtalsvillkor är oskäliga

45. Med hänvisning till den hänskjutande domstolens motivering, såsom denna framgår av begäran om förhandsavgörande, samt till kärnan i det problem som redovisas i punkterna 39–42 i förevarande förslag till avgörande föreslår jag i syfte att ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar att den första tolkningsfrågan ska omformuleras[7] så, att domstolen ska pröva om artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det för ett insolvensförfarande föreskrivs att konkursdomstolen, från det att förteckningen över fordringarna har godkänts av en rättslig myndighet och förfarandet vid konkursdomstolen fortsätter, är bunden av nämnda förteckning, varför den inte får pröva om

[6] Det bör noteras att Republiken Polen vid förhandlingen bekräftade att även om konkursdomaren kan begära tillgång till handlingarna i målet av konkursförvaltaren och inhämta bevisning sker inte detta ex officio och inte per automatik.

[7] Enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer det enligt fast rättspraxis på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den nationella domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits (se dom av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 46).

avtalsvillkoren är oskäliga och inte heller ändra förteckningen i enlighet härmed, men ska vid behov vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan om eventuell förekomst av oskäliga avtalsvillkor till denna rättsliga myndighet.

46. I belysande syfte erinrar jag om att det skyddssystem som införts genom direktiv 93/13 grundar sig på tanken att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå, vilket får till följd att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll. [8]

47. Med hänsyn till att konsumenten befinner sig i ett sådant underläge föreskrivs det i artikel 6.1 i direktiv 93/13 att oskäliga villkor inte är bindande för konsumenten. [9] Vidare åläggs medlemsstaterna genom artikel 7.1 i direktivet, jämförd med tjugofjärde skälet i samma direktiv att stadga om lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga villkor i konsumentavtal.

48. EU-domstolen har också understrukit att den ojämlika situationen mellan konsumenten och näringsidkaren endast kan uppvägas av ett faktiskt ingripande från någon annan än de avtalsslutande parterna, det vill säga den nationella domstol som ska pröva ett sådant mål. [10] Domstolen har därmed i fråga om vad som ingår i samband med ett insolvensförfarande slagit fast att den nationella domstolen inom ramen för sina åligganden har en skyldighet att, så snart den har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende, ex officio bedöma huruvida ett avtalsvillkor på vilket direktiv 93/13 är tillämpligt är oskäligt och därigenom undanröja obalansen mellan konsumenten och näringsidkaren. [11]

49. Såsom domstolen har slagit fast i fråga om nationella utsökningsförfarandena, såsom förfaranden för utmätning av intecknad egendom [12], måste ett nationellt konkursförfarande uppfylla de krav som har uppställts i domstolens praxis, vilken syftar till ett effektivt skydd för konsumenterna.

50. Den nationella domstolen är vidare enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 skyldig att vidta samtliga nödvändiga åtgärder enligt nationell rätt för att säkerställa att det oskäliga villkoret inte är bindande för konsumenten, vilket innebär att denna domstol ska underlåta att tillämpa det

[8] Se, bland annat, dom av den 15 juni 2023, Bank M (Följder av att avtalet ogiltigförklaras) (C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 54 och där angiven rättspraxis), och dom av den 11 april 2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punkt 27 och där angiven rättspraxis).

[9] Bestämmelsen är tvingande och syftar till att ersätta den formella jämvikt som fastställs i ett avtal mellan parternas rättigheter och skyldigheter med en reell jämvikt som kan återställa jämlikheten mellan dessa. Se, bland annat, dom av den 11 april 2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punkt 28 och där angiven rättspraxis), och dom av den 17 juli 2014, Sánchez Morcillo och Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 23 och där angiven rättspraxis).

[10] Se dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 53 och där angiven rättspraxis), och dom av den 14 december 2023, Getin Noble Bank (Preskriptionstid vid talan om avtals återgång) (C-28/22, EU:C:2023:992, punkt 78 och där angiven rättspraxis).

[11] Se, bland annat, dom av den 4 juni 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, punkt 35), dom av den 14 mars 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 46), dom av den 30 april 2014, Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, punkt 34), dom av den 17 juli 2014, Sánchez Morcillo och Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 24), samt dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 59), i vilken domstolen bland annat fann att artikel 7.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för en nationell lagstiftning, såsom den som är aktuell i det nationella målet, enligt vilken den domstol där ett insolvensförfarande har inletts inte ex officio får pröva huruvida avtalsvillkor som ligger till grund för fordringar som anmälts i nämnda förfarande eventuellt är oskäliga, trots att denna domstol har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheter som är nödvändiga i detta hänseende.

[12] Se dom av den 29 oktober 2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, punkt 20 och där angiven rättspraxis).

oskäliga avtalsvillkoret, så att det inte får några bindande verkningar för konsumenten och så att detta återställs i den rättsliga och faktiska situation som konsumenten hade befunnit sig i om detta avtalsvillkor inte hade förelegat. [13]

51. Av domstolens praxis följer även att det i avsaknad av unionsrättsliga föreskrifter på området ankommer på varje medlemsstat att i sin rättsordning, enligt principen om medlemsstaternas processuella autonomi, ange vilka domstolar som är behöriga och fastställa de processuella regler som gäller för talan som syftar till att säkerställa skyddet av de rättigheter för enskilda som följer av unionsrätten Dessa processuella rättigheter får härvid varken vara mindre förmånliga än de som avser liknande talan som grundas på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller medföra att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av Europeiska unionens rättsordning (effektivitetsprincipen). [14]

52. Det framgår i förevarande fall inte av de uppgifter som lämnats av den hänskjutande domstolen att relevant polsk lagstiftning tillämpas olika beroende på om en rättstvist gäller rättigheter enligt nationell rätt eller rättigheter enligt unionsrätten, varför den bedömning som här följer uteslutande kommer att avse den berörda nationella lagstiftningens förenlighet med effektivitetsprincipen.

53. Vad avser effektivitetsprincipen framgår av domstolens praxis att varje fall i vilket frågan uppkommer huruvida en nationell processuell regel medför att det blir omöjligt eller orimligt svårt att tillämpa unionsrätten måste bedömas med beaktande av den ställning som regeln har i förfarandet som helhet, dess förlopp och dess särdrag vid de olika nationella instanserna. I förekommande fall ska härvid grundläggande principer i det nationella domstolssystemet beaktas, såsom skyddet av rätten till försvar, rättssäkerhetsprincipen och en ändamålsenlig handläggning. [15]

54. Mot bakgrund av dessa överväganden kommer jag att först och främst, och med avseende på artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, pröva frågan om att prövningen av om avtalsvillkoren är oskäliga hänskjutits till konkursdomaren. Jag kommer därefter att bemöta vissa argument som framförts av huvudsakligen bankens konkursförvaltare och konkursgäldenärens konkursförvaltare, enligt vilka konkursgäldenären under insolvensförfarande har haft tillfälle att göra gällande att avtalsvillkoren i det berörda låneavtalet är oskäliga, varför denne ska anses ha förhållit sig totalt passiv och till och med i full kännedom om gällande bestämmelser ha avstått från att göra gällande det skydd som denne har genom direktiv 93/13. Till sist kommer jag att med beaktande av samtliga redovisade omständigheter och med hänsyn till omständigheterna i det nationella målet föreslå domstolen ett svar på den första tolkningsfrågan.

[13] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 juni 2022, Profi Credit Bulgaria (Kvittering ex officio i händelse av oskäliga avtalsvillkor) (C-170/21, nedan kallad domen i målet Profi Credit Bulgaria, EU:C:2022:518, punkterna 41 och 42), dom av den 15 juni 2023, Getin Noble Bank (Uppskov med verkställigheten av ett låneavtal) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 39), och dom av den 5 september 2024, Novo Banco m.fl. (C-498/22–C-500/22, EU:C:2024:686, punkterna 138 och 139 och där angiven rättspraxis).

[14] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 februari 2015, Baczó och Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, punkterna 41 och 42 samt där angiven rättspraxis).

[15] Se, bland annat, dom av den 27 februari 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, punkt 51 och där angiven rättspraxis), och dom av den 22 april 2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, punkt 53).

Hänskjutande, till konkursdomaren, av prövningen av om avtalsvillkoren är oskäliga mot bakgrund av effektivitetsprincipen

55. Domstolen har redan slagit fast att ett krav på aktivt agerande från konsumentens sida och genomförande av ett separat kontradiktoriskt förfarande [16], eller att ett särskilt förfarande omfattas av vissa processuella krav som konsumenten måste uppfylla för att kunna göra gällande sina rättigheter, [17] i sig inte innebär att vederbörande inte omfattas av ett effektivt domstolsskydd.

56. Därmed uppkommer frågan i vad mån ett nytt ingripande från konkursdomarens sida kan garantera ett effektivt rättsligt skydd för konsumenten och uppfylla de krav som anges i artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13.

57. I förevarande fall måste det konstateras att det av begäran om förhandsavgörande framgår att den konkursdomare till vilken frågan om avtalsvillkorens oskälighet har hänskjutits så att denne i förekommande fall kan ändra förteckningen över fordringarna därefter, inte är bunden av konkursdomstolens åsikt avseende huruvida de berörda avtalsvillkoren är oskäliga, utan kan slå fast att det inte finns anledning att ändra förteckningen. I de tillämpliga bestämmelserna i nationell rätt föreskrivs för övrigt inte att konkursdomaren ska vara skyldig att pröva huruvida avtalsvillkoren är oskäliga och heller inte att denne av konkursdomstolen kan åläggas att agera på sådant sätt. En viss osäkerhet omger sålunda prövningen vid det nya ingripandet från konkursdomarens sida avseende huruvida avtalsvillkoren eventuellt skulle vara oskäliga.

58. Det framgår också av handlingarna i målet att det beslut som konkursdomaren fattar kan överklagas till konkursdomstolen, som då är behörig att ånyo pröva om avtalsvillkoren skulle kunna vara oskäliga. [18] Vid ett överklagande av konkursdomarens beslut åligger det således ovillkorligen konkursdomstolen att efter denna ”processpingis” [19] avgöra frågan huruvida avtalsvillkoren är oskäliga och ta ställning till ändring av förteckningen över fordringarna.

59. Till den redan påtalade osäkerheten vill jag, såsom det har understrukits av den hänskjutande domstolen, lägga en oberättigad fördröjning i handläggningen av målet, eftersom denna domstol redan kan tillgå samtliga faktiska och rättsliga förhållanden som krävs för att pröva om villkoren i det berörda låneavtalet eventuellt skulle vara oskäliga.

60. Jag noterar dessutom att ett beslut om att vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan huruvida avtalsvillkoren är oskäliga till konkursdomaren innebär, såsom det har angetts av den hänskjutande domstolen, att halva konkursgäldenärens lön alltjämt innehålls för att ingå i konkursboet under hela förloppet av konkursdomarens eventuella prövning av frågan. I förevarande fall skulle konkursgäldenären ha gjort gällande att det belopp som återstår efter avdraget är otillräckligt för att sörja för dennes och dennes familjs behov. De bestämmelser som

[16] Se, för ett liknande resonemang, domen i målet Profi Credit Bulgaria (punkterna 45–49), där domstolen fann att effektivitetsprincipen inte åsidosätts av en nationell lagstiftning genom vilken det föreskrivs att den nationella domstolen inom ramen för ett förfarande för utfärdande av ett betalningsföreläggande inte är behörig att pröva huruvida den aktuella fordran föreligger, och att den berörda konsumenten för att kunna utöva sin rätt till full återbäring således måste inleda ett separat förfarande.

[17] Se dom av den 31 maj 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, punkterna 50 och 54), där domstolen bland annat fann att kravet på att det skydd som eftersträvas genom direktiv 93/13 ska vara effektivt inte utgör hinder för ett annat effektivt rättsmedel står till konsumentens förfogande som gör det möjligt att begära återbetalning av de belopp som felaktigt betalats.

[18] Jag grundar mig på det yttrande som ingetts av bankens konkursförvaltare om det klagomål som kan framföras mot det beslut som konkursdomaren fattade efter att ha prövat bestridandet av den förteckning över fordringar som ursprungligen hade upprättats av konkursförvaltaren.

[19] Detta uttryck användes av generaladvokat Bobek i hans förslag till avgörande i målet Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, punkt 2) för att beteckna den olyckliga situationen när ett mål flera gånger bollas fram och tillbaka mellan olika domstolar i ett rättssystem eller, inom ramen för administrativ rättvisa, mellan domstolar och administrativa myndigheter.

är tillämpliga på ett insolvensförfarande möjliggör, såsom dessa har redovisats av den hänskjutande domstolen, varken för konkursdomstolen eller för konkursdomaren att anpassa det belopp som dras av från konkursgäldenärens lön.[20] Som jag redan har erinrat om[21] är det således nämligen först vid den tidpunkt då planen för återbetalning till borgenärerna upprättas som konkursdomstolen kan ta hänsyn till konkursgäldenärens personliga situation och i sitt beslut om fastställelse av den återbetalningsplan som avslutar insolvensförfarandet ange en lägre månatlig återbetalning.

61. Det framgår härvid av rättspraxis att konsumentskyddet i direktiv 93/13 omfattar de fall då en konsument, som med en näringsidkare har slutit ett avtal innehållande ett oskäligt villkor, underlåter att göra gällande att villkoret är oskäligt, bland annat på grund av att denne låter sig avskräckas av de kostnader som en talan skulle ge upphov till,[22] eller att det föreligger en icke försumbar risk för att den berörda konsumenten inte inkommer med det nödvändiga bestridandet med tanke på de kostnader som detta innebär i förhållande till storleken av den omtvistade skulden, vilket kan avskräcka konsumenten från att vända sig till domstol för att få prövat om avtalsvillkoren är oskälig.[23]

62. Inom ramen för ett sådant insolvensförfarande som i förevarande fall föreligger enligt min åsikt en icke försumbar risk för att konkursgäldenären, som redan befinner sig i en vansklig finansiell situation, avhålls från att göra gällande de rättigheter som denne har i enlighet med direktiv 93/13. Detta är nämligen fallet om en konkursdomstol som hyser betänkligheter vad gäller att vissa avtalsvillkor skulle kunna vara oskäliga därvid endast får vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan till konkursdomaren, vilket förlänger förfarandet och kvarhåller konkursgäldenären under ytterligare tid i en situation där dennes lön är föremål för automatiserade avdrag som inte kan justeras, och där detta blir desto mer framträdande om det inte kan garanteras att konkursdomaren verkligen prövar huruvida de berörda avtalsvillkoren är oskäliga.

63. Om frågan huruvida vissa avtalsvillkor är oskäliga redan har hänskjutits till konkursdomaren av konkursdomstolen, ex officio eller på begäran av konkursgäldenären, kan konkursgäldenären också avhållas från att överklaga konkursdomarens beslut för att inte ytterligare förskjuta den tidpunkt då konkursdomstolen får beakta dennes finansiella svårigheter när den upprättar en plan för återbetalning till borgenärerna, även om detta innebär att den berörda fordran kvarstår i sin helhet.

[20] Jag framhåller att jag av parternas yttranden i avvikelse från detta, inbegripet i svaren på de frågor som ställdes vid förhandlingen, inte kan sluta mig till huruvida, och i så är fallet på vilka villkor, som den berörda nationella lagstiftningen möjliggör för konkursgäldenären att begära och erhålla undantag för viss egendom i konkursboet, och i vad mån denna skulle kunna avse avdragen på lönen. Eftersom den nationella domstolen ensam är behörig att fastställa och bedöma omständigheterna i det nationella målet och tolka och tillämpa nationell rätt (dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, C-698/18 och C-699/18, nedan kallad domen i målet Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, EU:C:2020:537, punkt 46), utgår jag för förevarande bedömning från att den nationella lagstiftning som är tillämplig på det berörda insolvensförfarandet inte tillåter att varken konkursdomstolen eller konkursdomaren anpassar avdragen på konkursgäldenärens lön, såsom anges i begäran om förhandsavgörande.

[21] Se punkt 33 i förevarande förslag till avgörande.

[22] Se, exempelvis, och för ett liknande resonemang, beslut av den 16 november 2010, Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punkterna 43 och 44), dom av den 21 november 2002, Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, punkt 34), dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 54), och dom av den 4 juni 2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

[23] Se dom av den 17 maj 2022, Impuls Leasing România (C-725/19, nedan kallad domen i målet Impuls Leasing România, EU:C:2022:396, punkterna 50, 58 och 59 och där angiven rättspraxis), där domstolen preciserade att det är sannolikt att konsumenten, i egenskap av gäldenär som inte uppfyllt sina betalningsskyldigheter, inte har de ekonomiska resurser som krävs för att ställa den nödvändiga säkerheten, och detta i än högre grad om fordringarna är avsevärt mycket högre än det sammanlagda värdet på avtalet. Se härvid även dom av den 13 september 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punkterna 67 och 68), dom av den 26 juni 2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, punkt 60), och dom av den 4 maj 2023, BRD Groupe Societé Générale och Next Capital Solutions (C-200/21, EU:C:2023:380, punkterna 38 och 39).

64. Mot denna bakgrund finner jag att det i det nationella målet aktuella insolvensförfarandet äventyrar det syfte som eftersträvas med direktiv 93/13 och även strider mot domstolens praxis, enligt vilken de särdrag som kännetecknar det domstolsförfarande som enligt nationell rätt ska följas när det gäller förhållandet mellan näringsidkare och konsumenter inte kan påverka det rättsliga skydd som konsumenten ska åtnjuta enligt bestämmelserna i direktiv 93/13. [24]

65. Den domstolsprövning, som endast är hypotetisk, av huruvida avtalsvillkor är oskäliga endast är hypotetisk ska anses vara otillräcklig för att säkerställa full verkan av det konsumentskydd som eftersträvas med direktiv 93/13. Det krävs att en sådan prövning företas, och i förevarande fall ex officio, oavsett om detta sker genom en första domstol som deltar i förfarandet eller genom den andra domstolen, samt att det inte föreligger någon betydande risk för att konsumenten avstår från att göra gällande det skydd mot oskäliga avtalsvillkor som ges genom direktiv 93/13, varvid detta skydd ska vara konkret och verksamt och inte teoretiskt eller illusoriskt.

66. Bland omständigheterna i förevarande mål föreligger med beaktande av domstolens praxis därmed gedigna indikationer på att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för tillämpning av berörda nationella processuella regler, eftersom dessa tycks mig varken lämpliga eller verksamma när det gäller att få tillämpningen av oskäliga avtalsvillkor att upphöra, och därmed är konsumentskyddet ofullständigt och otillräckligt.

67. Mot denna slutsats tycks mig inte heller tala det beslut genom vilket konkursdomaren ursprungligen godkänner förteckningen över fordringarna vinner laga kraft, något som bankens konkursförvaltare gjorde gällande vid förhandlingen.

68. Visserligen äger principen om rättskraft viss betydelse i såväl unionsrätten som de nationella rättsordningarna och, såsom domstolen redan har slagit fast, är det viktigt, för att säkerställa såväl en stabil rättsordning och stabila rättsförhållanden som en god rättskipning, att domstolsavgöranden som har vunnit laga kraft efter det att tillgängliga rättsmedel har uttömts eller fristerna för dessa har löpt ut inte längre kan angripas. [25]

69. EU-domstolen har också slagit fast att konsumentskyddet inte är absolut till sin karaktär. Närmare bestämt har domstolen funnit att unionsrätten inte innebär någon skyldighet för en nationell domstol att underlåta att tillämpa nationella processuella regler som leder till att domstolsavgöranden vinner laga kraft, även om detta skulle råda bot på åsidosättandet av en bestämmelse som, oberoende av innehåll, ingår i direktiv 93/13, under förutsättning att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas [26] och att det inte finns en väsentlig risk för att konsumenten inte överklagar avgörandet inom utsatt tidsfrist. [27]

[24] Se, bland annat dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 55), dom av den 14 mars 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 62), dom av den 17 juli 2014, Sánchez Morcillo och Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 46), och domen i målet Impuls Leasing România (punkt 45 och där angiven rättspraxis).

[25] Se, bland annat dom av den 6 oktober 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, nedan kallad domen i målet Asturcom, EU:C:2009:615, punkterna 35 och 36), dom av den 16 mars 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punkt 20 och där angiven rättspraxis), dom av den 26 januari 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 46), och dom av den 17 maj 2022, SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 och C-831/19, nedan kallad domen i målet SPV Project 1503, EU:C:2022:395, punkt 57 och där angiven rättspraxis).

[26] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 januari 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 49 och där angiven rättspraxis), domen i målet SPV Project 1503 (punkt 58 och där angiven rättspraxis), dom av den 17 maj 2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, punkterna 41 och 42 samt där angiven rättspraxis), och dom av den 18 januari 2024, Getin Noble Bank m.fl. (Prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkt 57 och där angiven rättspraxis). Se även förslag till avgörande av generaladvokat Tanchev i de förenade målen SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 och C-831/19, EU:C:2021:615, punkterna 71 och 72), och beslut av den 28 november 2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, punkt 45 och där angiven rättspraxis).

[27] Se dom av den 18 februari 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, punkterna 45–55).

70. Domstolen har också slagit fast att en nationell lagstiftning enligt vilken en prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga ska anses ha ägt rum och ha vunnit laga kraft, även när det saknas motivering härför i ett avgörande, kan, med hänsyn till arten och betydelsen av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd som direktiv 93/13 ger konsumenterna, urholka den nationella domstolens skyldighet att ex officio pröva huruvida avtalsvillkor eventuellt är oskäliga. [28]

71. Domstolen har vidare angett att konsumenten, i avsaknad av skäl som visade att det förelåg en prövning av huruvida de villkor i det avtal som låg till grund för detta förfarande var oskäliga, inte ska anses ha underrättats om denna kontroll, eller, åtminstone kortfattat, om de skäl som låg till grund för att domstolen fann att de aktuella villkoren inte var oskäliga. En effektiv prövning av huruvida avtalsvillkor eventuellt är oskäliga, såsom krävs enligt direktiv 93/13, kan emellertid inte säkerställas om rättskraften även gäller domstolsavgöranden i vilka en sådan prövning inte nämns. [29]

72. Kravet på ett effektivt domstolsskydd i ett sådant fall kräver att den domare som senare ska handlägga målet även för första gången, kan pröva huruvida avtalsvillkor som har legat till grund för ett beslut som tidigare utfärdats av en domstol på begäran av en borgenär och som gäldenären inte har bestritt, eventuellt är oskäliga. [30]

73. Mot bakgrund av denna rättspraxis finner jag att konkursdomstolen, vid förekomst av ett lagakraftvunnet beslut av konkursdomaren, under de förhållanden som råder i det nationella målet, och även om det inte har förekommit en prövning av huruvida de avtalsvillkor som ligger till grund för en konkursfordran är oskäliga, genom direktiv 93/13, är skyldig att, ex officio eller på begäran av en part, pröva om villkoren i det berörda låneavtalet eventuellt skulle vara oskäliga och därav dra de konsekvenser som krävs, eftersom den har tillgång till de uppgifter om de faktiska och rättsliga förhållandena som krävs.

74. Enligt EU-domstolens praxis kan det förhålla sig annorlunda endast om konkursdomaren uttryckligen hat angett att den prövat huruvida de berörda avtalsvillkoren är oskäliga och att det vid denna prövning, vilken ska motiveras åtminstone kortfattat, inte framkommit att det förelåg några oskäliga avtalsvillkor, med i förekommande fall tillagd angivelse av att den bedömning som görs av konkursdomaren efter denna prövning inte längre kan bestridas om inget överklagande inkommit inom härför utsatt frist. Så är emellertid inte fallet i förevarande mål, vilket är ett förhållande som inte har bestritts.

[28] Se domen i målet SPV Project 1503 (punkt 65).

[29] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 maj 2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, punkterna 49–50), och förslag till avgörande av generaladvokat Medina i målet Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:22, punkt 99). I punkt 51 i ovannämnda dom i målet Ibercaja Banco slog domstolen däremot fast att detta skydd skulle säkerställas om den nationella domstolen i sitt beslut att tillåta utmätning av intecknad egendom uttryckligen angav att den ex officio hade prövat huruvida de villkor i det avtal som låg till grund för förfarandet för utmätning av intecknad egendom var oskäliga, att denna prövning, som motiverats åtminstone kortfattat, inte visade att det förelåg något oskäligt villkor och att konsumenten, i avsaknad av en invändning inom den tidsfrist som föreskrivs i nationell rätt inte längre har rätt att göra gällande att villkoren eventuellt är oskäliga.

[30] Se, för ett liknande resonemang, domen i målet SPV Project 1503 (punkterna 65 och 66), och dom av den 18 januari 2024, Getin Noble Bank m.fl. (Prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkt 58 och där angiven rättspraxis).

Passivitet från konkursgäldenärens sida med avseende på andra möjligheter att göra gällande de rättigheter som ges genom direktiv 93/13

75. Det framgår visserligen av rättspraxis att iakttagandet av effektivitetsprincipen inte får gå så långt att total passivitet hos en berörd konsument uppvägs fullt ut.[31] Det är härvid av betydelse att understryka att det var i domen i målet Asturcom[32] som domstolen för första gången angav denna uttryckliga gräns för när en nationell domstol får ingripa ex officio i fråga om det skydd som tillkommer konsumenterna enligt direktiv 93/13. Detta är också det enda mål där domstolen direkt har dragit konsekvenserna av nämnda konstaterande.[33] I det målet ställdes frågan vid den domstol som handlade verkställighet av en lagakraftvunnen skiljedom om huruvida en skiljeklausul var oskälig. Domstolen fann att ett iakttagande av effektivitetsprincipen i en sådan situation som avsågs i målet vid den nationella domstolen i vart fall aldrig kunde innebära ett krav på att en nationell domstol inte bara skulle kompensera för att en konsument som saknade kännedom om sina rättigheter underlät att vidta en processuell åtgärd utan även fullt ut uppväga den totala passiviteten hos en berörd konsument som, i likhet med svaranden i målet vid den nationella domstolen, varken hade inställt sig vid rätten eller väckt talan om ogiltigförklaring inom den frist på två månader som föreskrevs i de nationella bestämmelserna av den skiljedom som, av det skälet, blev slutlig.

76. Med hänvisning till ovannämnda finner jag att omständigheterna i förevarande mål skiljer sig från de omständigheter som låg till grund för domstolens slutsats i målet Asturcom. I förevarande mål har konkursgäldenären deltagit i insolvensförfarandet och genom sitt rättsliga ombud inställt sig vid konkursdomstolen. Ombudet inkom dessutom efter förhandlingen vid konkursdomstolen med en inlaga genom vilken det bestreds att vissa villkor i det berörda låneavtalet är oskäliga, vilket medförde att konkursdomstolen sökte svar härom.

77. Det stämmer visserligen att konkursgäldenären inte har bestritt förteckningen över fordringarna och inte har väckt fastställelsetalan om att den omtvistade fordran inte föreligger.

78. Dock kan denne för den skull inte anklagas för total passivitet.

79. Domstolen har nämligen vid ett stort antal tillfällen ändrat den ståndpunkt som den intog i domen i målet Asturcom. Den har visserligen hänvisat till denna rättspraxis i fråga om total passivitet från konsumentens sida men flera gånger tillagt att det måste prövas huruvida det, med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det nationella förfarandet i fråga, finns en icke försumbar risk för att konsumenter, i förfaranden som inleds av näringsidkare mot konsumenter, avskräcks från att göra gällande sina rättigheter enligt direktiv 93/13, bland annat på grund av de synnerligen korta fristerna för väckande av talan eller för att de kan avskräckas från att gå i

[31] Se, bland annat, dom av den 17 maj 2022, Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397, punkt 28), dom av den 22 september 2022, Vicente (Förfarande rörande advokatarvode) (C-335/21, nedan kallad domen i målet Vicente, EU:C:2022:720, punkt 56), dom av den 13 juli 2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 28), och dom av den 18 januari 2024, Getin Noble Bank m.fl. (Prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkt 45).

[32] Domen i målet Asturcom (punkterna 47 och 48).

[33] Domstolen har ibland också framhållit begreppet passivitet i förhållande till omständigheten att kravet att konsumenten måste inleda ett rättsligt förfarande inte i sig får anses stå i strid med effektivitetsprincipen (se dom av den 10 september 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punkterna 55–57, dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, punkterna 62 och 63 samt domen i målet Profi Credit Bulgaria, punkt 48).

svaromål på grund av de kostnader som en talan skulle medföra i förhållande till storleken på den omtvistade skulden, eller på grund av att konsumenterna inte känner till sina rättigheter eller har en felaktig uppfattning om omfattningen av dessa. [34]

80. I förevarande fall framgår det av handlingarna i målet att konkursgäldenären inom ramen för insolvensförfarandet i princip, i enlighet med polsk rätt, endast kan bestrida förteckningen över fordringar eller väcka fastställelsetalan om att en fordran inte föreligger, om denne på förhand har meddelat konkursförvaltaren sin vägran att erkänna berörd fordran. Den hänskjutande domstolen har emellertid angett att om konkursgäldenären hade delgett konkursförvaltaren sina betänkligheter med avseende på att avtalsvillkoren kunde vara oskäliga, skulle detta ha medfört ett förfarande vid en allmän domstol, [35] vilket under motsvarande tid skulle ha förlängt insolvensförfarandet, under vilket avdragen på konkursgäldenärens lön skulle fortsätta med automatik, och fört med sig tillkommande rättegångskostnader.

81. Genom att erkänna fordran går konkursgäldenären dessutom miste om rätten att senare åberopa ogiltighet av det avtal på vilket den berörda fordran grundar sig. Vid förhandlingen bekräftades det att ett sådant erkännande medför att konkursgäldenären erkänner både beloppet i denna och dess rättsenlighet. Vad avser den tidsfrist inom vilken en konkursgäldenär är anmodad att erkänna, eller inte erkänna, fordran, finns det inget i handlingarna i målet utifrån vilket denna kan fastställas, och i konkurslagen föreskrivs endast att det rör sig om en ”fastställd frist” som ska meddelas av konkursförvaltaren. [36]

82. Den hänskjutande domstolen har vidare angett att ett bestridande av förteckningen över fordringar måste inges inom två veckor räknat från tidpunkten för offentliggörandet av förteckningen och omfattas av proportionerliga rättegångskostnader, motsvarande fem procent av det belopp som är föremål för tvisten, dock som lägst 30 PLN (cirka 6 euro) och högst 100 000 PLN (cirka 22 000 euro). [37] Dessa kostnader ska dessutom betalas med konkursgäldenärens egna medel, vilka utgörs av den del av dennes lön som återstår efter avdrag.

83. Domstolen har emellertid redan haft tillfälle att slå fast att en frist på två veckor är synnerligen kort och medför en betydande risk för att en konsument inte inger det bestridande som krävs, [38] samt att det förhållandet att en gäldenär måste ställa en säkerhet som beräknas på grundval av värdet på föremålet för talan kan avskräcka denne från att bestrida fordran. [39]

[34] Se, för ett liknande resonemang bland annat, dom av den 13 juli 2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 28), i vilken det hänvisas till domen i målet Vicente (punkt 56 och där angiven rättspraxis), där det i sin tur i punkterna 54 och 56 hänvisas till dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349). Se även dom av den 18 januari 2024, Getin Noble Bank m.fl. (Prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkterna 53 och 60).
Även på grund av andra omständigheter har domstolen i enlighet med det synsätt som anlades i domen i målet Asturcom frångått en tillämpning av passivitet från konsumentens sida (se dom av den 17 maj 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, punkt 38 och förslag till avgörande av generaladvokat Medina i målet GR REAL, C-351/23, EU:C:2024:950, punkt 105).

[35] Trots att bankens konkursförvaltare vid förhandlingen bestred detta erinrar jag om att det i ett förfarande enligt artikel 267 FEUF, som vilar på en tydlig funktionsfördelning mellan de nationella domstolarna och EU-domstolen, enligt fast rättspraxis är den nationella domstolen som är ensam behörig att fastställa och bedöma omständigheterna i målet samt tolka och tillämpa den nationella lagstiftningen (se domen i målet Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale, punkt 46).

[36] Artikel 243 i konkurslagen.

[37] Enligt växelkursen den 20 september 2023.

[38] Se dom av den 13 september 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punkterna 65 och 66), samt dom av den 18 januari 2024, Getin Noble Bank m.fl. (Prövning ex officio av huruvida avtalsvillkor är oskäliga) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkterna 53–55 och där angiven rättspraxis).

[39] Se generaladvokat förslag till avgörande av Tanchev i målet Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2021:616, punkt 58) samt domen i målet Impuls Leasing România (punkt 60).

84. Slutligen bör man ha i åtanke att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå, vilket står i centrum i den skyddsordning som inrättas genom direktiv 93/13. Inom rättspraxis framhålls fortlöpande att det är möjligt att konsumenterna inte känner till att ett villkor i ett hypotekslåneavtal är oskäligt, eller har en felaktig uppfattning om omfattningen av sina rättigheter enligt direktiv 93/13,[40] och detta till och med vid den tidpunkt då avtalet har fullgjorts i sin helhet eller därefter.[41]

85. På grund av det förhållandet att ett bestridande som avser att vissa villkor inom det i förevarande fall berörda låneavtalet är oskäliga först kan göras i ett framskridet skede av insolvensförfarandet kan därför enligt min åsikt konkursgäldenären inte i sig tillvitas ett totalt passivt förhållningssätt.

86. Det följer härav att villkoren enligt polsk rätt för att inom ramen för ett insolvensförfarande ha rätt att göra gällande ett skydd enligt direktiv 93/13, såsom dessa har redovisats av den hänskjutande domstolen, pekar mot inslag som kan ge upphov till allvarliga betänkligheter i fråga om huruvida tillgängliga metoder för domstolsprövning är effektiva. Enligt min åsikt föreligger sålunda en väsentlig risk för att en konsument avstår från att av konkursförvaltare begära det skydd som föreskrivs i direktiv 93/13, eftersom vederbörande inte känner till sina rättigheter eller har en felaktig uppfattning om omfattningen av dessa, och avstår från att bestrida förteckningen över fordringar, eftersom denne med tanke på de kostnader som ett bestridande innebär i förhållande till storleken av den omtvistade skulden kan avskräckas från att försvara sig, varvid berörd fordran dessutom måste bestridas inom en synnerligen snäv frist. Man kan således inte under dessa förhållanden anse att konkursgäldenären har ådagalagt total passivitet i den mening som avses i den rättspraxis om vilken det erinras i punkt 75 i förevarande förslag till avgörande.

Underlåtenhet att göra gällande de rättigheter som ges genom direktiv 93/13

87. Domstolen har förklarat att den skyddsordning som inrättas genom direktiv 93/13 inte är tvingande. Konsumentens rätt till ett effektivt skydd omfattar möjligheten att avstå från att göra gällande sina rättigheter, varför domstolen ska beakta konsumentens uttryckliga önskan när denne, trots att konsumenten känner till att ett oskäligt villkor inte är bindande, invänder mot att detta villkor lämnas utan avseende och därmed ger sitt fria och informerade samtycke till det aktuella villkoret.[42]

88. I förevarande mål finns inget som kan ange att konkursgäldenären redan när konkursförvaltaren upprättade förteckningen över fordringarna skulle ha varit medveten om att vissa bestämmelser i det berörda låneavtalet inte är tvingande samt att denne skulle ha haft kännedom om konsekvenserna av detta för att i full kännedom om gällande bestämmelser ha avstått från att hävda att de är oskäliga och göra gällande det skydd som ges genom direktiv 93/13. Beslutet om konkursen meddelades den 15 oktober 2019 och konkursdomaren godkände förteckningen över fordringarna genom beslut av den 26 april 2021.

[40] Se, bland annat, dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 88), dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 45), och dom av den 25 april 2024, Banco Santander (Den tidpunkt då fristen börjar löpa) (C-561/21, EU:C:2024:362, punkt 33).

[41] Se domen i målet Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société générale (punkt 65 och där angiven rättspraxis).

[42] Se, bland annat, dom av den 14 april 2016, Sales Sinués och Drame Ba (C-381/14 och C-385/14, EU:C:2016:252, punkt 25 och där angiven rättspraxis), och dom av den 9 juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536, punkterna 25–28 och där angiven rättspraxis).

Konkursgäldenären hade inget rättsligt ombud förrän den 3 november 2022. Detta ombud ingav för övrigt redan efter förhandlingen en skriftlig inlaga till konkursdomstolen i vilken denne anförde att villkor i det berörda låneavtalet var oskäliga.

89. Jag anser således att man utan den rådgivning som ges av ett rättsligt ombud inte kan sluta sig till att konkursgäldenären genom att erkänna de fordringar som anmälts till konkursförvaltaren och genom att inte bestrida fordran hos konkursdomaren slutgiltigt samt fritt och informerat skulle ha avstått från att göra gällande den skyddsordning till konsumenternas fördel mot näringsidkares tillämpning av oskäliga avtalsvillkor som inrättas genom direktiv 93/13.

Förslag till avgörande gällande den första tolkningsfrågan

90. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att de polska förfarandereglerna för insolvensförfarandet, eller åtminstone det sätt på vilket dessa tillämpas inom polsk rättslig praxis, i alltför hög grad kan försvåra för konkursgäldenärer att söka det skydd som ges dem i enlighet med direktiv 93/13, och därmed inte uppfyller normerna för ett effektivt rättsligt skydd för konsumenterna.

91. Jag föreslår därmed att domstolen ska besvara den första tolkningsfrågan enligt följande. Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning sådan som den som berörs i det nationella målet, enligt vilken det inom ett insolvensförfarande föreskrivs att, när förteckningen över fordringarna har godkänts av en rättslig myndighet genom ett beslut av vilket det inte uttryckligen framgår att en prövning har gjorts av huruvida avtalsvillkoren är oskäliga samt vilket förfarande som ska föras vid konkursdomstolen, varvid denna är bunden av nämnda förteckning och därför inte kan ex officio eller på begäran av en konsument pröva huruvida avtalsvillkoren är oskäliga och heller inte ändra förteckningen i enlighet härmed, men vid behov ska vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan om eventuell förekomst av oskäliga avtalsvillkor till denna rättsliga myndighet.

Den andra tolkningsfrågan, vilken avser antagandet av interimistiska åtgärder

92. Genom sin andra tolkningsfråga vill den hänskjutande domstolen få svar på huruvida artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken det inte är tillåtet att besluta om interimistiska åtgärder inom ramen för ett sådant insolvensförfarande som i förevarande mål.

93. När det gäller frågan om beviljande av interimistiska åtgärder[43] erinrar jag om att förfarandena för bedömning av huruvida avtalsvillkor är oskäliga inte harmoniseras i unionsrätten. Sådana förfaranden omfattas således av medlemsstaternas interna rättsordningar, enligt principen om medlemsstaternas processuella autonomi, dock under förutsättning att de iakttar principerna om likvärdighet och effektivitet.[44] Som det redan har angetts ska den bedömning som följer vara inriktad på effektivitetsprincipen, vilken är föremålet för den hänskjutande domstolens frågeställning.

[43] Upplysningsvis noterar jag att den hänskjutande domstolen har angett att de interimistiska åtgärder som den ämnar vidta utgörs av en minskning av det månatliga avdraget på konkursgäldenärens lön.

[44] Se förslag till avgörande av generaladvokat Medina i målet M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031, punkt 40), samt, bland annat, domen av den 13 september 2018 i målet Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punkt 57 och där angiven rättspraxis), domen i målet Vicente (punkt 53 och där angiven rättspraxis), samt dom av den 15 juni 2023, Getin Noble Bank (Uppskov med verkställigheten av ett låneavtal) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 40).

94. Vad särskilt avser interimistiska åtgärder som begärts för att göra gällande de rättigheter som följer av direktiv 93/13 har domstolen kunnat fastställa att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det inte är tillåtet för den domstol i det nationella målet som är behörig att pröva huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt, att besluta om interimistiska åtgärder, såsom uppskov med ett utmätningsförfarande inom ramen för en utmätning av intecknad egendom, i en situation där beviljandet av dessa åtgärder är nödvändigt för att säkerställa att beslutet om att ingripa med avseende på huruvida avtalsvillkor är oskäliga får full verkan, och att denna lagstiftning då kan äventyra effektiviteten av det skydd som eftersträvas med direktivet. [45]

95. Denna rättspraxis ingår dock i ett särskilt sammanhang. Utan denna möjlighet att besluta om interimistiska åtgärder skulle nämligen det slutliga avgörandet av den domstol i det nationella målet som slår fast att de berörda avtalsvillkoren är oskäliga inte kunna garantera konsumenten att ett senare och rent skadeståndsmässigt skydd inte skulle visa sig vara ofullständigt och otillräckligt och varken vara lämpligt eller effektivt för att få tillämpningen av villkor att upphöra, vilka med åsidosättande av artikel 7.1 i direktiv 93/13 är oskäliga. [46]

96. När domstolen har funnit att det var nödvändigt att uppskjuta en konsuments individuella talan om fastställelse av att ett avtalsvillkor är oskäligt, i avvaktan på ett slutligt avgörande av en pågående parallell grupptalan vars utgång skulle kunna överföras på den individuella talan, skulle det likaså föreligga en risk för att konsumenten under det rättsliga förfarandet angående fastställelse av att ett hypotekslåneavtal är ogiltigt, vilket kan pågå under lång tid, månadsvis betalar ett belopp som är högre än det som denne faktiskt är skyldig om de berörda avtalsvillkoren skulle undanröjas. [47]

97. Om det enligt den berörda nationella lagstiftningen skulle vara tillåtet att besluta om interimistiska åtgärder har domstolen dessutom angett att det för fullt genomslag för det konsumentskydd som eftersträvas med direktiv 93/13 krävs att dessa åtgärder beviljas på ett sätt som inte är ägnat att avskräcka konsumenten från att väcka och vidhålla en talan. [48]

98. I ett annat mål där det enligt den nationella lagstiftningen också var tillåtet att bevilja interimistiska åtgärder har domstolen, trots att sådana i flertalet fall inte beviljas, slagit fast att om den nationella domstolen anser dels att det finns tillräckliga indikationer på att de berörda avtalsvillkoren är oskäliga och att det således är sannolikt att de belopp som den berörda konsumenten har erlagt enligt det aktuella låneavtalet i det nationella målet ska återbetalas, dels att en avsaknad av interimistiska åtgärder avseende uppskov med skyldigheten att genomföra de månatliga avbetalningarna enligt avtalet innebär att det inte kan garanteras att det slutliga

[45] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkterna 59, 60 och 64), och dom av den 17 juli 2014, Sánchez Morcillo och Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 28); se även beslut av den 14 november 2013, Banco Popular Español och Banco de Valencia (C-537/12 och C-116/13, EU:C:2013:759, punkt 60).

[46] Detta gäller om en utmätning av intecknad egendom företas innan den domstol som prövar målet i sak meddelar beslutet om att fastställa att det avtalsvillkor som ligger till grund för hypotekslånet är oskäligt och att utmätningsförfarandet, vilket medför att bostaden slutgiltigt och oåterkalleligt går förlorad, således blir ogiltigt, vilket gör sig än mer gällande när det rör sig om konsumentens familjebostad, såsom fallet var i målen Aziz, Banco Popular Español och Banco de Valencia samt Sánchez Morcillo och Abril García (se punkt 94 i förevarande förslag till avgörande). Domstolen resonerade på samma sätt i det mål som avgjordes genom beslut av den 6 november 2019, BNP Paribas Personal Finance SA Paris Sucursala Bucureşti och Secapital (C-75/19, EU:C:2019:950), där det berörda förfarandet, vilket är skilt från det bestridande som gör det möjligt att göra gällande att ett avtalsvillkor är oskäligt, inte inverkar på utmätningsförfarandet eftersom detta kan ådömas konsumenten före utgången av fastställelsetalan om oskäliga avtalsvillkor.

[47] Se beslut av den 26 oktober 2016, Fernández Oliva m.fl. (C-568/14–C-570/14, EU:C:2016:828, punkterna 34–36), angivet i punkt 42 i dom av den 15 juni 2023, Getin Noble Bank (Uppskov med verkställigheten av ett låneavtal) (C-287/22, EU:C:2023:491).

[48] Se, för ett liknande resonemang, domen i målet Impuls Leasing România (punkt 60) i fråga om uppskov med verkställighetsförfarandet, samt dom av den 9 april 2024, Profi Credit Polska (Återupptagande av ett genom lagakraftvunnet domstolsavgörande avgjort mål) (C-582/21, EU:C:2024:282, punkt 82).

avgörandet i sak får full verkan, vilket det ankommer på den nationella domstolen att pröva med beaktande av samtliga omständigheter i det enskilda fallet, ska den nationella domstolen förordna om interimistiska åtgärder som består i att konsumenten beviljas uppskov med fullgörandet av de avbetalningar som följer enligt nämnda avtal. [49]

99. I förevarande fall är det enligt tillämplig polsk rätt å ena sidan inte tillåtet att besluta om interimistiska åtgärder för att under insolvensförfarandet anpassa situationen för en konsument som är konkursgäldenär. [50]

100. Å andra sidan föreligger ingen risk för att ett felaktigt belopp ska utbetalas till den borgenär som är part i det avtal som innehåller de oskäliga avtalsvillkoren. Under hela förfarandet återbetalar konkursgäldenären ännu inte till borgenärerna. Denne ska återbetala vid den tidpunkt då den återbetalningsplan som upprättats av konkursdomstolen träder i kraft. Konkursgäldenären ska dessutom, då insolvensförfarandet avslutas, återfå det eventuella överskottet av inbetalningarna till konkursboet.

101. Den hänskjutande domstolen har emellertid angett att det med tanke på det belopp som hittills har inbetalats till konkursboet och på konkursgäldenärens skulder kan visa sig att nämnda medel är tillräckliga för att betala fordringarna, med undantag för den omtvistade fordran. Man måste emellertid ha i åtanke att den konsument som är konkursgäldenär i ett insolvensförfarande redan befinner sig i en vansklig situation. Om denne kan återfå det överskott som betalats till konkursboet är han ändå under hela insolvensförfarandet berövad en del av sin lön, vilken är föremål för automatiserat avdrag även om de medel som finns i konkursboet skulle vara tillräckliga för att betala borgenärerna med undantag för den borgenär som gör gällande ett avtal som innehåller vissa villkor som kan vara oskäliga. Det kan inte uteslutas att konkursgäldenärens finansiella svårigheter i en sådan situation kan förvärras, vilket också kan inverka på dennes närmaste familjemedlemmar.

102. Den hänskjutande domstolen utesluter därför inte att det, vid ett uteblivet beviljande av interimistiska åtgärder för att minska avdraget på konkursgäldenärens lön, inför en förlängning av det förfarande som gäller prövning av huruvida avtalsvillkoren är oskäliga och inför risken av att konkursgäldenärens finansiella situation försämras, föreligger en icke försumbar risk för att denne avstår från att föra den talan som krävs för att få omfattas av det skydd som tillkommer honom i enlighet med direktiv 93/13 och begränsar sig till en plan för återbetalning av belopp som är lägre än dem som dras på hans fön, såsom anges i punkt 60 i förevarande förslag till avgörande.

103. Det skydd som garanteras konsumenter genom direktiv 93/13 och det krav på ett effektivt rättsligt skydd som följer därav tycks mig således uppenbart ofullständiga om det, trots den nationella domstolens prövning, som sker antingen ex officio eller på begäran av

[49] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 juni 2023, Getin Noble Bank (Getin Noble Bank (Uppskov med verkställigheten av ett låneavtal) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 59), vilken anförs i punkt 85 i förslaget till avgörande av generaladvokat Medina i målet M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031), där denne anger att det av domen framgår att en konkret bedömning ska göras av huruvida det, mot bakgrund av målet att säkerställa att det kommande avgörandet får full verkan, är nödvändigt att bevilja en sådan interimistisk åtgärd.

[50] Det är ostridigt mellan parterna att ett beviljande av interimistiska åtgärder inte föreskrivs i de nationella bestämmelser som är tillämpliga inom ramen för ett insolvensförfarande. Som den hänskjutande domstolen har angett föreskrivs i artikel 229 i konkurslagen att bestämmelserna i första volymen av Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (civilprocesslagen av den 17 november 1964, Dz. U. e 2021, pos. 1805, i dess ändrade lydelse) i relevanta delar är undantagslöst tillämpliga på insolvensförfaranden. Förfaranden som gäller skyddsåtgärder återfinns i andra delen av denna lag, vilket bekräftades vid förhandlingen.

konkursgäldenären, av om avtalsvillkor är oskäliga, inte finns något som möjliggör en anpassning av avdragen på dennes lön även om de medel som ingår i konkursboet, med förbehåll för den omtvistade fordran, kan täcka eller till och med överstiga beloppet i de förfallna fordringarna.

104. Det ankommer dock på den nationella domstolen att fastställa huruvida det är nödvändigt att anta interimistiska åtgärder i form av minskade avdrag på konkursgäldenärens lön i syfte att garantera konkursgäldenären det skydd som direktiv 93/13 ger denne, full verkan av ett kommande beslut om huruvida de berörda villkoren är oskäliga, och ett återställande av konkursgäldenärens situation i rättsligt och faktiskt hänseende beroende på de omständigheter som utmärker förevarande mål. Den nationella domstolen bör för detta kunna beakta bland annat förekomst av tillräckliga indikationer på att de berörda avtalsvillkoren är oskäliga samt på den konkreta möjligheten av att konkursboet redan är tillräckligt bemedlat för att betala borgenärerna, eventuellt med undantag för den här berörda fordran, samt konkursgäldenärens finansiella situation och den risk som denne tar genom en förlängning av förfarandet, vilket i avvaktan på att insolvensförfarandet ska avslutas kan medföra en oberättigad försämring av den finansiella situationen för konkursgäldenären.

105. Jag föreslår därmed att domstolen ska besvara den andra tolkningsfrågan så, att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken det i ett insolvensförfarande inte är tillåtet att besluta om lämpliga interimistiska åtgärder, när sådana åtgärder krävs för att ett beslut om ingripande med avseende på huruvida avtalsvillkor är oskäliga ska få full verkan, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.

Förslag till avgörande

106. Av ovan anförda skäl föreslår jag att de tolkningsfrågor som ställts av Sąd Rejonowy dla Łodzi–Śródmieścia w Łodzi (Distriktsdomstolen i Łódź – staden Łódź, Polen) ska besvaras på följande sätt:

1) Artiklarna 6.1 och 7.1 i rådet direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal

   ska tolkas så,

   att de utgör hinder för en nationell lagstiftning, sådan som den som berörs i det nationella målet, enligt vilken det i ett insolvensförfarande, när förteckningen över fordringarna har godkänts genom beslut av en rättslig myndighet, föreskrivs att ett beslut av vilket det inte uttryckligen framgår att en prövning av huruvida avtalsvillkoren är oskäliga har utförts och där det anges att konkursdomstolen i ett förfarande vid denna är bunden av nämnda förteckning, varför den inte ex officio eller på begäran av en konsument får pröva huruvida avtalsvillkoren är oskäliga och inte heller ändra förteckningen i enlighet härmed, men ska vid behov vilandeförklara ärendet och hänskjuta frågan om eventuell förekomst av oskäliga avtalsvillkor till den rättsliga myndigheten.

2) Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13

   ska tolkas så,

att de utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken det i ett insolvensförfarande inte är tillåtet att besluta om lämpliga interimistiska åtgärder, när sådana åtgärder krävs för att ett beslut om ingripande med avseende på huruvida avtalsvillkor är oskäliga ska få full verkan, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.